

Тетяна Захаріна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний університет «Чернігівська політехніка»,
вул. Шевченка, 95, м. Чернігів, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0357-745>

РЕІНТЕГРАЦІЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК СКЛАДНИК СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті розглядаються особливості організації соціальної політики держави з питань реінтеграції військовослужбовців та ветеранів. Проведено аналіз провідних наукових досліджень з області соціології та психології, визначено ключові потреби військовослужбовців як окремої соціальної категорії. Розкрито основні проблеми на шляху реінтеграції військовослужбовців до цивільного життя та значення ефективної реінтеграції для добробуту суспільства. Сформовано основні рекомендації щодо планування соціальної політики держави в напрямку реінтеграції військовослужбовців та ветеранів.

Представлено результати емпіричного дослідження, що проведено шляхом анкетування військовослужбовців, які станом на момент опитування перебувають на ротачії або лікуванні. Результати опитування визначають ключові характеристики даної соціальної групи, виявляють рівень самооцінювання військовими власного соціального статусу, якості життя, готовності до цивільного життя та потреби в соціальній підтримці з боку держави.

Мета статті полягає у вивченні особливостей життєвого устрою та актуальних проблем військовослужбовців і ветеранів та розробці на їх основі науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення соціальної політики й планування соціальної роботи щодо реінтеграції зазначеної категорії громадян. Основними завданнями визначено наступні: здійснити теоретико-методологічний аналіз наукової літератури та нормативно-правової бази, що регламентує соціальну політику та визначає напрямки соціальної роботи з реінтеграції військовослужбовців; вивчити ключові характеристики та актуальні потреби досліджуваної групи, що визначають особливості соціальної реінтеграції військовослужбовців; запропонувати науково-обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення соціальної політики та заходів соціальної підтримки, спрямованих на забезпечення реінтеграції даної соціальної групи та підвищення рівня їх адаптованості в сучасному суспільстві. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань було використано теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження.

У висновках підтверджено, що переважна більшість військовослужбовців має складнощі з процесом адаптації до цивільного життя, оскільки розглядає звільнення зі служби як зниження власного соціального статусу. Зазначено, що військовослужбовці мають потребу в соціальній підтримці з боку держави на шляху реінтеграції в соціальні процеси, однак оцінюють соціальну політику держави в цьому напрямку як недостатньо ефективну.

Новизна дослідження полягає в узагальненні та об'єктивному аналізі теоретичного матеріалу, що містить джерела з галузі соціально-психологічної науки й законодавчі акти, що регламентують соціальне забезпечення військовослужбовців, та результатів емпіричного дослідження.

Ключові слова: військовослужбовці, ветерани, реінтеграція, цивільне життя, соціальна політика, соціальна робота, потреба, соціальна підтримка.

Вступ та сучасний стан досліджуваної проблеми.

Війна в Україні розпочалася не в лютому 2022 року, вона триває вже понад вісім років та, безсумнівно, вносить свої корективи в програму та стратегію розвитку країни. І особливо яскраво ці зміни виявляються в оборонній та військовій сферах. Так, до початку війни з росією, станом на 2013 рік, у лавах Збройних сил України нараховувалося 166 тисяч осіб. Витрати на оборону на той час становили 1% від загального ВВП країни. Після анексії Криму та з початком військового протистояння на Донбасі контингент ЗСУ збільшився до 250 тисяч осіб. У 2019 році кількість військовослужбовців української армії дещо скоротилася й складала до 246 тисяч, та вже наступного року в лавах ЗСУ знову налічувалося 250 тисяч військових.

Станом на жовтень 2022 року (за даними аналітичного порталу «Слово і діло»), за словами міністра оборони Олексія Резнікова, лише в лавах ЗСУ налі-

чувалося близько 700 тисяч осіб, а весь сектор оборони та безпеки країни охоплює до мільйона українців. Таким чином, порівняно з початком АТО / ООС (2014–2021 рр.) чисельність військовослужбовців зросла майже втричі, а в порівнянні з довоєнним періодом (до 2014 року) українська армія збільшилася більше ніж у 4 рази.

Тож не дивно, що військовослужбовці на сьогодні є однією з найбільш значних соціально-демографічних груп, які здатні включитися в активний соціальний процес. Соціальна особливість групи військовослужбовців та ветеранів з точки зору реінтеграції їх в громадянські процеси полягає в доволі молодому віці представників групи (на сьогодні середній вік військовослужбовців становить 39 років) й у володінні специфічними навичками, набутими в процесі військової служби, такими як дисциплінованість, уміння ефективно діяти в стресовій ситуації, старанність, самопожертва.

Незважаючи на передбачений у законодавстві нашої країни комплекс заходів щодо підтримки військовослужбовців та їх сімей, що визначаються Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Законом України «Про статус ветеранів військової служби, ветеранів органів внутрішніх справ, ветеранів Національної поліції і деяких інших осіб та їх соціальний захист», постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» від 23 лютого 2022 р. № 154, нині військовослужбовці та ветерани практично не спроможні повною мірою реалізувати свій соціальний потенціал. Так, військовослужбовці не завжди обізнані про соціальні гарантії, що надаються в разі виходу на пенсію чи комісування, недостатньо поінформовані про належні їм за законодавством виплати та логістику їх отримання, порядок та черговість забезпечення житлом, вирішення проблем їх працевлаштування на цивільних посадах, обсяг можливої медичної допомоги у відомчих установах (зокрема пільгового лікарського забезпечення).

На сьогодні основним напрямком із реінтеграції військовослужбовців є соціальний захист та соціальне забезпечення, яке покладено на департаменти та управління соціального захисту відповідних державних адміністрацій. Певний спектр питань соціального захисту визначено в межах повноважень територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП), їх перелік визначено пунктом 9 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки» від 23 лютого 2022 р. № 154.

Однак, визначені сьогодні державою напрямки соціальної роботи з військовослужбовцями не забезпечують повною мірою реінтеграцію даної категорії громадян. У результаті в представників цієї соціальної групи виникають складнощі в адаптації в «громадянському» соціумі, пов'язані з цілим комплексом медико-соціальних факторів – насамперед, життєстроєм, що змінився, переглядом соціальних орієнтирів, цінностей, норм і організації життя, які можуть призвести до проблем адаптації в нових умовах і, в окремих випадках, до маргіналізації представників цієї соціальної групи. Це визначає актуальність та науково-практичну значимість вивчення проблеми реінтеграції військовослужбовців і ветеранів та підвищення пріоритетності заходів щодо їх соціальної підтримки в програмі соціальної політики та соціальної роботи (Flack, Kite, 2021).

Ефективність реінтеграційної роботи залежить від теоретичного та наукового підґрунтя, що ляже в основу соціальної політики. На сьогодні дослідження теми реінтеграції як соціологічного феномена лежать у площині теорії соціалізації. Так, соціалізація як процес розглядається в загальнотеоретичних роботах таких відомих зарубіжних вчених: М. Вебера, Д. Міда, Е. Дюркгейма, Ж. Піаже, Е. Еріксона, Е. Гід-

денса, Л. Колберга, Р. Мертон, Е. Фромма та ін. І варто зазначити, що більшість дослідників розглядає проблему соціалізації як відтворення властивостей і цінностей соціальної системи, акцентуючи увагу на первинній, дитячій та підлітковій соціалізації як процесу навчання мисленню, що відбувається у сфері міжособистісних відносин (Kreminski et al., 2018; Oster et al., 2017). Однак соціальна реінтеграція передбачає не побудову, а відновлення соціальних відносин з урахуванням попереднього досвіду та актуальних суспільних вимог. На цьому у своїх дослідженнях акцентують увагу вітчизняні вчені, серед яких В. Акіменко, Я. Грицак, Н. Гуменюк, Т. Коленіченко, П. Померанцев та ін. (Applebaum et al., 2020). Однак, незважаючи на увагу вчених до даної проблеми, все ж питання реінтеграції військовослужбовців як складова соціальної політики та соціальної роботи є надзвичайно актуальним, особливо в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення країни.

Мета та завдання. Актуальність проблеми реінтеграції військовослужбовців і ветеранів спонукає до пошуків нових механізмів взаємодії суспільства, а отже, й визначення наукового апарату.

Мета дослідження полягає у вивченні особливостей життєвого устрою та актуальних проблем військовослужбовців і ветеранів та розробці на їх основі науково-обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення соціальної політики й планування соціальної роботи щодо реінтеграції зазначеної категорії громадян.

Для досягнення поставленої мети визначено ряд завдань:

- 1) здійснити теоретико-методологічний аналіз наукової літератури та нормативно-правової бази, що регламентує соціальну політику та визначає напрямки соціальної роботи з реінтеграції військовослужбовців;
- 2) вивчити ключові характеристики та актуальні потреби досліджуваної групи, що визначають особливості соціальної реінтеграції військовослужбовців;
- 3) запропонувати науково-обґрунтовані рекомендації щодо вдосконалення соціальної політики та заходів соціальної підтримки, спрямованих на забезпечення реінтеграції даної соціальної групи та підвищення рівня їх адаптованості в сучасному суспільстві.

Наукова новизна дослідження полягає в міждисциплінарному підході до постановки наукової проблеми, узагальнення та об'єктивного аналізу теоретичного матеріалу, що містить джерела з галузі соціально-психологічної науки й законодавчі акти, що регламентують соціальне забезпечення військовослужбовців.

Практична значущість дослідження полягає в аналізі основних соціологічних проблем реінтеграції військовослужбовців і ветеранів як значимої соціально-демографічної групи. Визначено основні напрямки оптимізації соціальної політики держави щодо адаптації військовослужбовців до цивільного життя та реінтеграції досліджуваної групи.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження й розв'язання поставлених завдань було вико-

ристано теоретичні, емпіричні та статистичні методи дослідження, а саме:

– теоретичні: аналіз провідних наукових досліджень із проблеми соціально-психологічної реінтеграції військовослужбовців, аналіз, порівняння та узагальнення наукового досвіду;

– емпіричні: анкетування, порівняння результатів анкетування з попередніми дослідженнями;

– статистичні: кількісний та якісний аналіз отриманих у ході дослідження даних, презентація результатів дослідження за найістотнішими ознаками.

В умовах воєнного стану проведення будь-яких досліджень в умовах реальної зустрічі є складним завданням. Тому в ході виконання емпіричного дослідження

було проведено анкетування військовослужбовців і ветеранів з метою визначення актуальних потреб даної соціальної категорії та шляхів оптимізації соціальної політики щодо реінтеграції військовослужбовців. В анкетуванні взяли участь 96 військовослужбовців, які на момент опитування перебували на ротації чи лікуванні. Дослідження проводилося анонімно за допомогою сервісу Google-опитування.

Анкета складалася з 15 запитань, згрупованих у чотири блоки: загальні запитання, запитання на визначення соціального статусу на різних етапах життя, запитання на оцінку якості життя та очікувань і оцінки державної політики по відношенню до військовослужбовців (таблиця 1). Запитання першого

Таблиця 1

Фрагмент анкети

БЛОК 1. Загальні запитання				
1. Який ваш вік?				
20–25 років	26–30 років	31–35 років	36–40 років	41–45 років
46–50 років	51–55 років	56–60 років	старше 61	
2. Ваша стать				
чоловіча		жіноча		
3. У якому статусі ви наразі перебуваєте?				
на ротації		на лікуванні		
4. Який у вас досвід військової служби?				
менше року	1–2 роки	3–5 років	6–10 років	11–15 років
16–20 років	більше 20 років			
5. Чи плануєте ви продовжувати військову службу після завершення війни?				
так	ні	ще не думав / думала про це		
БЛОК 2. Соціальний статус				
6. Оцініть, наскільки вас задовольняє ваш соціальний статус (де 1 – зовсім не задовольняє, а 5 – абсолютно задовольняє).				
1	2	3	4	5
7. Як ви могли б оцінити рівень задоволення власним соціальним статусом до військової служби (де 1 – зовсім не задовольняв, а 5 – абсолютно задовольняв)?				
1	2	3	4	5
8. Як ви прогнозуєте, наскільки вас буде задовольняти ваш соціальний статус після завершення військової служби (де 1 – зовсім не задовольнятиме, а 5 – абсолютно задовольнятиме)?				
1	2	3	4	5
9. Як ви оцінюєте свою готовність до цивільного життя після звільнення з військової служби (де 1 – зовсім не готовий, 5 – абсолютно готовий)?				
1	2	3	4	5
БЛОК 3. Якість життя				
10. Оцініть загалом якість вашого життя на даний час (де 1 – низький рівень, 5 – високий рівень).				
1	2	3	4	5
11. Як ви оцінюєте стан свого здоров'я на даний час (де 1 – незадовільний стан, 5 – повністю здоровий)?				
1	2	3	4	5
12. Оцініть, наскільки змінилися ваші стосунки з близькими та знайомими з початком війни (де 1 – зовсім не змінилися, 5 – докорінно змінилися).				
1	2	3	4	5
13. Оцініть наскільки змінилося ваше ставлення до життя та навколишньої дійсності з початком війни (де 1 – зовсім не змінилося, 5 – докорінно змінилося).				
1	2	3	4	5
БЛОК 4. Державна політика				
14. Як ви оцінюєте політику держави щодо соціального захисту військовослужбовців (де 1 – незадовільна, 5 – повністю задовольняє потреби військовослужбовців)?				
1	2	3	4	5
15. Оцініть, наскільки ви розраховуєте на державну підтримку щодо адаптації до цивільного життя після завершення військової служби (де 1 – зовсім не розраховую, 5 – дуже розраховую).				
1	2	3	4	5

блоку спрямовані на характеристику вибірки й передбачають вибір одного з варіантів відповіді. Запитання інших блоків передбачають оцінку того чи іншого явища за шкалою від 1 до 5.

Під час опрацювання результатів анкетування інтерпретація відповідей на запитання першого блоку здійснювалася стандартним способом переведення даних у відсотки, інтерпретація відповідей на запитання інших блоків здійснювалася шляхом підрахунку кількості балів та поділу результату на максимально можливу кількість балів, тобто на 480 (добуток загальної кількості респондентів та максимальної оцінки критерію).

Результати анкетування піддалися якісному та кількісному аналізу з метою визначення ключових характеристик військовослужбовців як соціальної групи та з'ясування їхніх потреб та очікувань від держави з питань соціальної підтримки після завершення військової служби.

Результати. Опрацювання відповідей на перший блок запитань анкети дає можливість скласти уявлення про загальний портрет військовослужбовця. Кількісний аналіз результатів анкетування підтверджує статистичні дані Міністерства оборони України щодо середнього віку військовослужбовців – він лежить у діапазоні 36–45 років. Більш детальний аналіз вікового розподілу вибірки представлено на діаграмі (рис. 1). Гендерний розподіл респондентів є нерівномірним: 91% опитаних – це чоловіки. А от розподіл за статусом (запитання 3) є майже рівномірним: 45,3% респондентів перебувають на ротації та відповідно 54,7% опитаних – на лікуванні. Серед учасників анкетування є люди з різним досвідом військової служби, розподіл відповідей за цим критерієм представлено на діаграмі (рис. 2).

Щодо планів на майбутнє, то лише 18,6% опитаних висловили бажання залишитися на військовій службі після завершення війни, 33,7% заявили про бажання

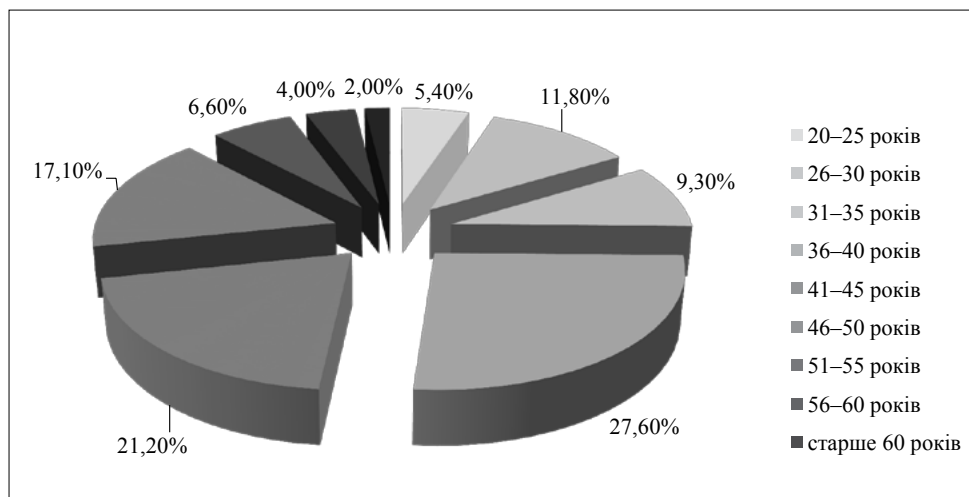

Рис. 1. Віковий розподіл учасників анкетування

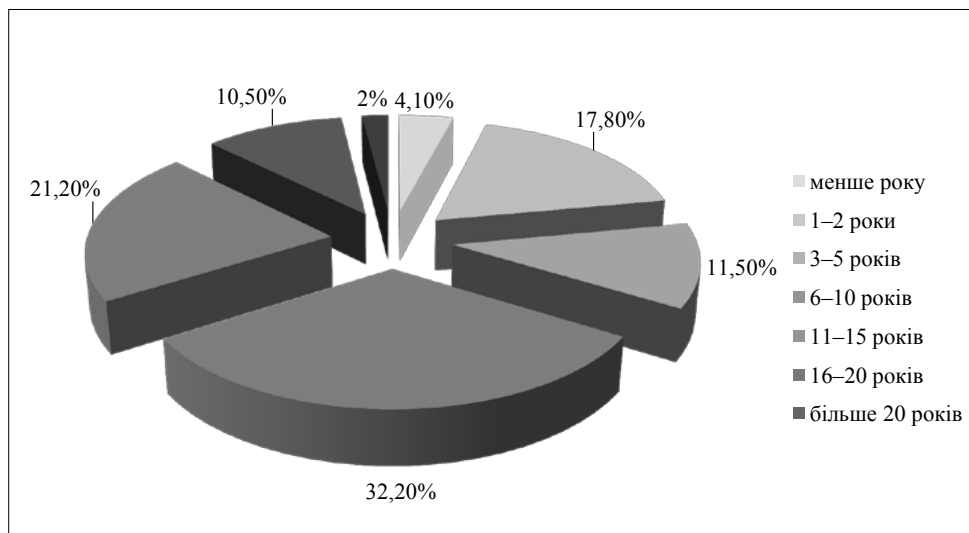

Рис. 2. Досвід бойових дій в учасників анкетування

залишити службу, решта ж респондентів (47,7%) перебуває в стані невизначеності, що якраз може свідчити про соціальну дезорієнтацію та потребу в сприянні реінтеграції.

Цікавим є розподіл відповідей щодо оцінки військовослужбовцями власного соціального статусу. Так, рівень задоволення соціальним статусом на момент опитування становить 61,3%, у той же час респонденти визначають, що до початку військової служби рівень задоволення становив 54,8%, а після завершення служби прогнозований рівень задоволення складає 48,9% (рис. 3).

Тобто 6,5% респондентів сприймають початок служби як покращення власного соціального статусу, для 13,4% респондентів завершення військової служби супроводжується зниженням соціаль-

ного статусу. Даний показник може бути ще однією об'єктивною причиною низького рівня адаптації військовослужбовців до цивільного життя, адже кожна людина підсвідомо прагне до покращення свого життя й у протилежному випадку виявляє супротив. Готовність військовослужбовців до цивільного життя після завершення військової служби становить 32,4%.

Рівень задоволення військовослужбовцями якістю свого життя становить 47,1%, що є значно нижчим за показник задоволення соціальним статусом, однак вищим за рівень задоволення станом свого здоров'я, який становить лише 28,3%. Однак такий низький рівень оцінки стану власного здоров'я узгоджується з тим, що 54,7% респондентів на момент опитування перебувають на лікуванні, тож мають явні проблеми з самопочуттям.

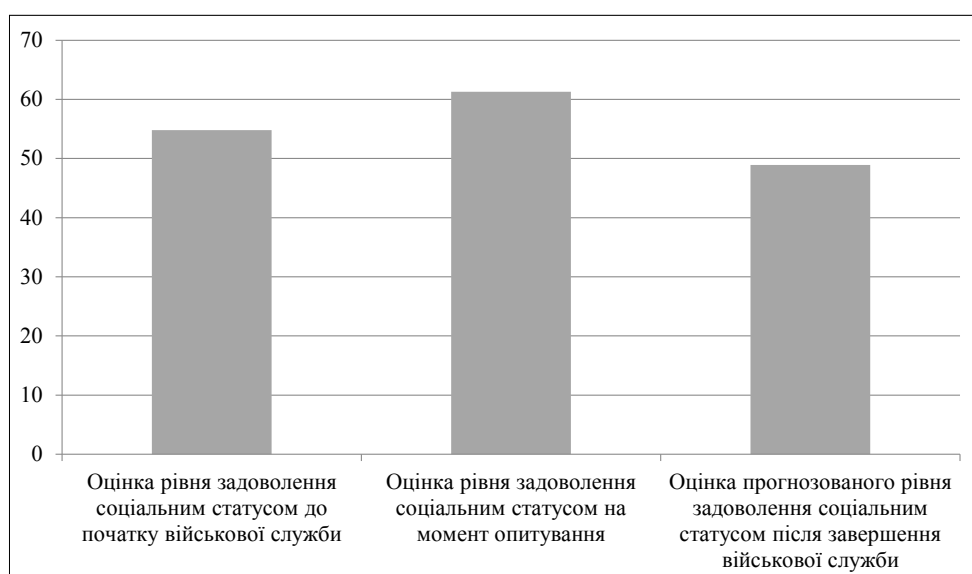

Рис. 3. Оцінка респондентами власного соціального статусу

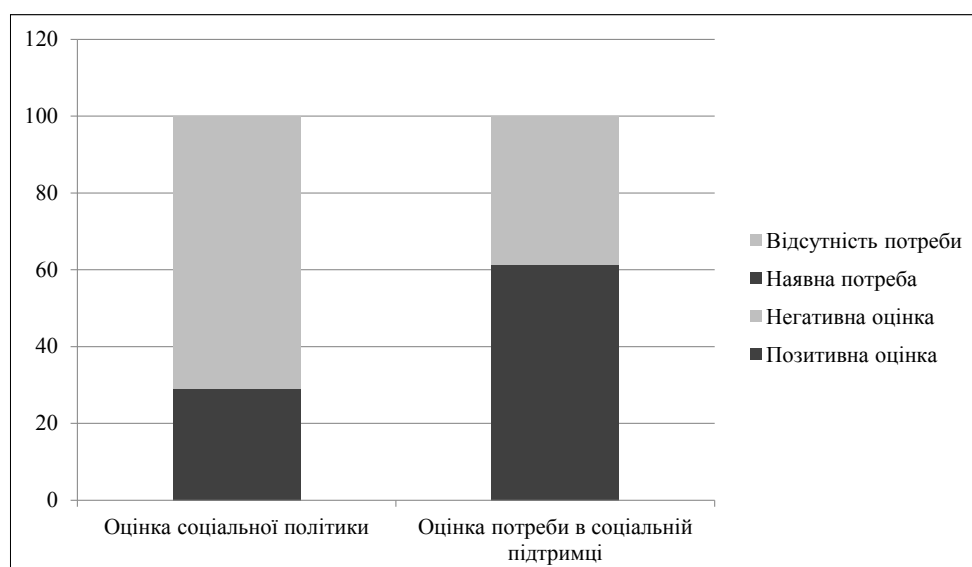

Рис. 4. Оцінка соціальної політики держави

Із початком військової служби для багатьох респондентів змінився не лише соціальний статус, а й ставлення до оточуючої дійсності та відношення з близькими. Так, 41,8% респондентів відмічають зміни в стосунках з близькими та знайомими, а 36,5% відмічають зміну власного ставлення до життя.

Відповіді на запитання останнього блоку анкети, що визначають оцінку та потребу в соціальній підтримці з боку держави, представлено на рисунку 4.

Як видно з рисунка 4, більшість респондентів очікує на соціальну підтримку держави після завершення ними військової служби, у той же час більшість опитаних оцінює соціальну політику держави з питань підтримки військовослужбовців як недостатньо ефективну. Такий дисбаланс між потребами (очікуваннями) та реальним рівнем підтримки може стати ще однією причиною соціальної дезадаптації колишніх військовослужбовців в умовах цивільного життя.

Обговорення. Результати, отримані в ході емпіричного дослідження, свідчать про наявні труднощі у сприйнятті респондентами свого соціального статусу поза військовою службою. Більшість опитаних відзначає, що військова служба змінила їхнє ставлення до життя та відношення з близькими. Цей факт лише підтверджує актуальність проблеми реінтеграції військовослужбовців до цивільного життя.

Порівняємо дані анкетування з результатами попереднього дослідження, спрямованого на оцінку потенціалу реінтеграції ветеранів, у якому вони оцінювали власну потребу в конкретних напрямках соціальної підтримки:

- загалом на соціальну підтримку з боку держави розраховує 61,3% військовослужбовців, що наразі перебувають на ротації або лікуванні;
- 71,3% ветеранів визначають потребу в медичній реабілітації як актуальну чи дуже актуальну;
- 27% ветеранів відзначають актуальність психологічної підтримки;
- 80,7% ветеранів заявляють про актуальність соціально-економічної підтримки;
- 74,4% ветеранів потребують правової підтримки;
- 44,1% ветеранів потребують професійно-трудової реабілітації;
- 47,2% ветеранів потребують моральної підтримки з боку органів соціальної опіки та фахівців соціально-психологічної галузі.

Порівняльний аналіз двох досліджень показує, що реальна потреба в соціальній підтримці у ветеранів є вищою, ніж самооцінювання даної потреби у військових, які ще перебувають на службі. У той же час більшість військовослужбовців оцінює рівень соціальної політики держави щодо підтримки військових та ветеранів як незадовільний.

Усе це підкреслює гостру необхідність реформування державної політики в напрямку реінтеграції військовослужбовців та ветеранів з урахуванням актуальних потреб вказаної соціальної категорії. Для цього можна визначити кілька ключових рекомендацій:

1. Необхідно переглянути законодавчі акти, що регулюють державну політику щодо соціального захисту військовослужбовців та ветеранів з метою чіткого розподілу обов'язків між організаціями та установами та уникнення «сірих зон відповідальності».

2. Соціальна політика держави має ґрунтуватися на актуальних потребах військовослужбовців.

3. Соціальна політика повинна містити заходи з реінтеграції військовослужбовців у соціальні процеси, а не лише соціально-економічну підтримку. Ефективність процесу адаптації військовослужбовців і ветеранів до цивільного життя сприятиме покращенню соціального статусу даної категорії громадян, що на сьогодні є значно чисельнішою за попередні періоди незалежного існування нашої держави, а тим самим і покращенню рівня соціального добробуту суспільства в цілому.

Висновки. У результаті теоретико-методологічного аналізу наукової літератури та нормативно-правової бази, що регламентує соціальну політику та визначає напрямки соціальної роботи з реінтеграції військовослужбовців, визначено, що на сьогодні основним напрямком з реінтеграції військовослужбовців є соціальний захист та соціальне забезпечення, виконання яких покладено в основному на департаменти та управління соціального захисту. Проте, визначені державою напрямки соціальної роботи з військовослужбовцями не здатні в повній мірі забезпечити реінтеграцію даної категорії громадян, оскільки не задовольняють актуальних потреб колишніх військовослужбовців та ветеранів.

Саме тому розробка стратегії соціальної політики держави з даної проблеми має розпочинатися саме з визначення ключових характеристик та актуальних потреб визначеної соціальної групи, й на основі отриманих даних треба планувати роботу в напрямку соціальної реінтеграції військовослужбовців.

Ефективна реінтеграція військовослужбовців і ветеранів у соціальні процеси сприятиме зниженню рівня соціально-психологічного напруження в суспільстві, підвищенню якості життя громадян та зниженню економічного навантаження на державу.

Результати даного дослідження можуть бути покладені в основу подальших соціально-психологічних досліджень з метою визначення конкретних напрямків реінтеграційної роботи, заходів, що можуть бути організовані департаментами та управліннями соціального захисту й недержавними організаціями, та ефективних способів взаємодії з визначеною категорією громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. From “Memory Wars” to a Common Future: Overcoming Polarisation in Ukraine / A. Applebaum, P. Pomerantsev, S. Gaston, M. Montague, N. Gumenyuk, J. Barbieri, A. Oliinyk, O. Lemishka, Y. Hrytsak. *LSE-Arena*, July 2020. URL: <https://www.lse.ac.uk/iga/assets/documents/ArenaLSE-From-Memory-Wars-to-a-Common-Future-Overcoming-Polarisation-in-Ukraine.pdf> (дата звернення: 18.05.2023).

2. Flack M., Kite L. Transition from military to civilian: Identity, social connectedness and veteran wellbeing. *PLoS ONE*. 2021. Vol. 16(12). P. 0261634. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261634>.

3. The effects of the incompatible “Soldier” identity upon depression informer Australian Army personnel / M. Kreminski, M. Barry, M. Platow. *J Mil Veterans Health*. 2018. Vol. 26(2). P. 51–59. Available from: <https://jmvh.org/article/the-effects-of-the-incompatible-soldier-identity-upon-depression-in-former-australian-army-personnel> (дата звернення: 28.05.2023).

4. The health and wellbeing needs of veterans: a rapid review / C. Oster, A. Morello, A. Venning, P. Redpath, S. Lawn. *BMC Psychiatry*. 2017. Vol. 17(1). P. 414. <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1547-0> PMID:29284431

REFERENCES

1. Applebaum, A., Pomerantsev P., Gaston S., Montague M., Gumenyuk N., Barbieri J., Oliynyk A., Lemishka O., & Hrytsak Y. (2020). From “Memory Wars” to a Common

Future: Overcoming Polarisation in Ukraine. *LSE–Arena*. Retrieved from <https://www.lse.ac.uk/iga/assets/documents/ArenaLSE-From-Memory-Wars-to-a-Common-Future-Overcoming-Polarisation-in-Ukraine.pdf> (data zvernennja: 18.05.2023) [in English].

2. Flack, M., Kite, L. (2021). Transition from military to civilian: Identity, social connectedness, and veteran wellbeing. *PLoS ONE*, 16(12), e0261634. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0261634> [in English].

3. Kreminski, M., Barry, M., Platow, M. (2018). The effects of the incompatible “Soldier” identity upon depression informer Australian Army personnel. *J Mil Veterans Health*, 26(2), 51–59. Available from: <https://jmvh.org/article/the-effects-of-the-incompatible-soldier-identity-upon-depression-in-former-australian-army-personnel> (data zvernennja: 18.05.2023) [in English].

4. Oster, C., Morello, A., Venning, A., Redpath, P. & Lawn, S. (2017). The health and wellbeing needs of veterans: a rapid review. *BMC Psychiatry*, 17(1), 414. <https://doi.org/10.1186/s12888-017-1547-0> PMID:29284431

Tetiana Zakharina,

*PhD (Candidate in Pedagogical Sciences), Associate Professor,
Chernihiv Polytechnic National University,
95, Shevchenko str., Chernihiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0357-7457>*

REINTEGRATION OF MILITARY PERSONNEL AS A COMPONENT OF SOCIAL POLICY AND SOCIAL WORK

The article examines the peculiarities of the organization of the social policy of the state on issues of reintegration of military personnel and veterans. The analysis of the leading scientific studies in the field of sociology and psychology was carried out, and the key needs of military personnel as a separate social category were determined. The main problems on the path of reintegration of military personnel into civilian life and the importance of effective reintegration for the well-being of society are revealed. The main recommendations for planning the social policy of the state in the direction of the reintegration of servicemen and veterans have been formed.

The results of an empirical study conducted by surveying military personnel who are on rotation or undergoing treatment at the time of the survey are presented. The results of the survey determine the key characteristics of this social group, reveal the level of self-assessment by military personnel of their own social status, quality of life, readiness for civilian life and the need for social support from the state.

The purpose of the article is to study the peculiarities of the life system and current problems of servicemen and veterans and to develop, based on them, scientifically based recommendations for improving social policy and planning social work for the reintegration of the specified category of citizens. The main tasks are as follows: to carry out a theoretical-methodological analysis of scientific literature and the legal framework that regulates social policy and determines the directions of social work on the reintegration of military personnel; to study the key characteristics and actual needs of the studied group that determine the features of the social reintegration of servicemen; to offer science-based recommendations for improving social policy and social support measures aimed at ensuring the reintegration of this social group and increasing the level of their adaptability in modern society. Theoretical, empirical and statistical research methods were used to achieve the set goal and solve the problems.

The conclusions confirm that the vast majority of servicemen have difficulties with the process of adaptation to civilian life, as they consider leaving the service as a decrease in their own social status. It is noted that servicemen need social support from the state on the way to reintegration into social processes, but they assess the state’s social policy in this direction as insufficiently effective.

The novelty of the research consists in the generalization and objective analysis of theoretical material, which includes sources from the field of social and psychological science, and legislative acts regulating the social security of military personnel and the results of empirical research.

Key words: military personnel, veterans, reintegration, civilian life, social policy, social work, need, social support.

Подано до редакції 21.06.2023